

PROGRAM DORADZTWA ZAWODOWEGO dla klas 7-8

I. Założenia ogólne programu

Program stanowi realizację jednolitej, uwzględniającej etapy rozwojowe uczestników oraz specyfikę typów szkół, systemowej koncepcji doradztwa zawodowego rozumianego jako: uporządkowane i zaplanowane działania mające na celu wspieranie uczniów klas VII–VIII szkół podstawowych oraz uczniów i słuchaczy szkół ponadpodstawowych w procesie świadomego i samodzielnego podejmowania decyzji edukacyjnych i zawodowych. Program bazuje na kilku teoriach doradczych. Głównym kryterium doboru koncepcji była możliwość odniesienia procesu świadomego kształtowania własnej kariery do zmian rozwojowych, które warunkują realizację treści na tym etapie edukacyjnym. Zadania, jakie stawiane są doradztwu zawodowemu, powinny być dostosowane do możliwości tej grupy odbiorców. Najbardziej podstawowa w poniższym zestawieniu teoria rozwoju psychospołecznego człowieka E. Eriksona², prezentująca bieg życia człowieka jako sekwencję kolejnych konfliktów, stanowi ogólną ramę postrzegania „pracy” na różnych etapach życia człowieka (od poczucia sprawczości przez pracowitość i kreatywność do rozczarowania versus poczucia spełnienia). Z etapem rozwojowym 13–14-latków związany jest tzw. konflikt tożsamości przejawiający się stanem niepewności ról społecznych i poszukiwaniem własnej tożsamości osobowej i zawodowej oraz okazji do manifestacji swojej niezależności. Efektem pozytywnego rozwiązania tego konfliktu jest ukształtowanie zintegrowanego poczucia własnego „ja”. Otrzymywane w tym okresie odpowiednie wsparcie i zachęta do odkrywania siebie owocują wysokim poziomem samokontroli i zwiększaniem samoświadomości. Według koncepcji D. Super’a okres ten to przejście od etapu zainteresowań (od 11. do 12. roku życia) do etapu uświadamiania sobie własnych możliwości, zdolności oraz krystalizowania się hierarchii wartości (od 13. do 14. roku życia), co związane jest z potrzebą doświadczania oraz – jak wynika z koncepcji E. Ginzberga – podejmowania prób sprawdzania owych możliwości (11–16 lat). Z psychodynamicznej koncepcji A. Roe możemy zaczerpnąć dla tego okresu rozwojowego ideę podziału zawodów na 8 grup związanych z orientacją na ludzi i na rzeczy oraz zwrócenie uwagi na kształtowanie motywacji autotelicznej (zaspokajanie potrzeby samorozwoju). Czynniki te stanowią istotne uwarunkowania wyboru zawodu i kształtowania własnej kariery w ścisłej korelacji z zadaniami rozwojowymi. Teorie J.D. Krumboltza i A.S. Levina, M. Savickasa oraz V. Peavy’ego opisują pojęcie zmiany (tranzycji), które jest kluczowe we współczesnym modelu kariery konstruowanej w postnowoczesnej, „migotliwej i nieuchwytniej” (jak uważa Z. Bauman) rzeczywistości. Tym samym taki dobór inspiracji teoretycznych do projektowania wsparcia w

ramach doradztwa zawodowego zapewni z jednej strony podążanie za naturalnymi zmianami rozwojowymi uczniów, z drugiej zaś uwrażliwi ich na dynamikę zmian we współczesnym świecie pracy.

Zgodnie z modułową strukturą programu na każdym etapie wychowania przedszkolnego realizowane są cele ze wszystkich czterech wskazanych obszarów:

1. Poznawanie własnych zasobów;
2. Świat zawodów i rynek pracy;
3. Rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie;
4. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych.

Treści są sukcesywnie pogłębiane/poszerzane w kolejnych latach kształcenia.

II. Cel ogólny doradztwa zawodowego

Celem doradztwa zawodowego w klasach VII–VIII szkoły podstawowej jest przygotowanie uczniów do odpowiedzialnego planowania kariery i podejmowania, przy wsparciu doradczym, decyzji edukacyjnych i zawodowych, uwzględniających znajomość własnych zasobów oraz informacje na temat rynku pracy i systemu edukacji.

IV. Treści programowe oraz cele szczegółowe – osiągnięcia uczniów

W programie uwzględniono cztery obszary celów szczegółowych – jednolitych z obszarami wszystkich programów zestawu – które wyznaczają treści programowe orientacji zawodowej.

1. Poznawanie własnych zasobów, m.in.: zainteresowań, zdolności i uzdolnień, mocnych i słabych stron jako potencjalnych obszarów do rozwoju, ograniczeń, kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw), wartości, predyspozycji zawodowych, stanu zdrowia.

2. Świat zawodów i rynek pracy, m.in.: poznawanie zawodów, wyszukiwanie oraz przetwarzanie informacji o zawodach i rynku pracy, umiejętność poruszania się po nim, poszukiwanie i utrzymanie pracy.

3. Rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie, m.in.: znajomość systemu edukacji i innych form uczenia się, wyszukiwanie oraz przetwarzanie informacji o formach i placówkach kształcenia, uczenie się przez całe życie.

4. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych, m.in.:

planowanie ścieżki edukacyjnej i zawodowej z przygotowaniem do zdobywania doświadczenia zawodowego oraz refleksji nad nim, podejmowanie i zmiany decyzji dotyczących edukacji i pracy, korzystanie z całonocnego poradnictwa kariery.

Cele szczegółowe programu

W obszarach:

1. POZNAWANIE WŁASNYCH ZASOBÓW – uczeń :
 - 1.1 rozpoznaje własne zasoby (zainteresowania, zdolności, uzdolnienia, kompetencje, predyspozycje zawodowe oraz stan zdrowia);
 - 1.2 dokonuje syntezy przydatnych w planowaniu kariery edukacyjno-zawodowej informacji o sobie wynikających z autodiagnozy, ocen innych osób i innych źródeł;
 - 1.3 rozpoznaje własne ograniczenia jako wyzwania w odniesieniu do planów edukacyjno-zawodowych;
 - 1.4 charakteryzuje wartości z uwzględnieniem wartości pracy i etyki zawodowej;
 - 1.5 określa aspiracje i potrzeby w zakresie własnego rozwoju i możliwe sposoby ich realizacji.
2. ŚWIAT ZAWODÓW I RYNEK PRACY – uczeń :
 - 2.1 wyszukuje i analizuje informacje na temat zawodów oraz charakteryzuje wybrane zawody, uwzględniając składowe ich opisów, w tym dróg ich zdobywania;
 - 2.2 wyjaśnia zjawiska i trendy zachodzące na współczesnym rynku pracy;
 - 2.3 porównuje własne zasoby i preferencje z wymaganiami rynku pracy i oczekiwaniami pracodawców;
 - 2.4 dokonuje autoprezentacji;
 - 2.5 uzasadnia znaczenie pracy w życiu człowieka;
 - 2.6 analizuje znaczenie i możliwości doświadczania pracy.
3. RYNEK EDUKACYJNY I UCZENIE SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE –uczeń:
 - 3.1 analizuje oferty szkolnictwa ponadpodstawowego i wyższego pod kątem możliwości dalszego kształcenia, korzystając z dostępnych źródeł informacji;
 - 3.2 analizuje kryteria rekrutacyjne do wybranych szkół w kontekście rozpoznanych własnych zasobów;

3.3 charakteryzuje strukturę systemu edukacji formalnej oraz możliwości edukacji pozaszkolnej w Polsce;

3.4 określa znaczenie uczenia się przez całe życie.

4. PLANOWANIE WŁASNEGO ROZWOJU I PODEJMOWANIE DECYZJI EDUKACYJNO-ZAWODOWYCH –
uczeń:

4.1 planuje ścieżki kariery edukacyjno-zawodowej, uwzględniając konsekwencje podjętych wyborów; 4.2 podejmuje decyzje o dalszej drodze edukacyjno-zawodowej samodzielnie lub przy wsparciu doradczym;

4.3 określa marzenia, cele i plany edukacyjno-zawodowe na bazie własnych zasobów;

4.4 identyfikuje osoby i instytucje wspomagające planowanie kariery i wyjaśnia, w jakich sytuacjach korzystać z ich pomocy.

Cel ogólny oraz cele szczegółowe programu są spójne z celami kształcenia ogólnego w szkole podstawowej. Uwzględniają wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne rozwijane w ramach kształcenia ogólnego oraz zadania szkoły i cele edukacji poszczególnych przedmiotów, m.in. wiedzy o społeczeństwie oraz wychowania do życia w rodzinie, co umożliwi realizowanie programu zarówno podczas zajęć z zakresu doradztwa zawodowego, jak i na zajęciach z wychowawcą, lekcjach przedmiotowych oraz na dodatkowych zajęciach edukacyjnych w tym innych zajęciach obejmujących wspomaganie uczniów w wyborze kierunku kształcenia i zawodu – w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Cel ogólny oraz cele szczegółowe programu doradztwa zawodowego dla klas VII–VIII szkoły podstawowej są spójne z celami preorientacji zawodowej (przedszkole), orientacji zawodowej (klas I–VI szkoły podstawowej) i doradztwa zawodowego w szkołach ponadpodstawowych.

V. Warunki i sposoby realizacji programu

Określone w programie cele przewidziane są do realizacji:

a. podczas wynikających z ramowych planów nauczania grupowych zajęć z zakresu doradztwa zawodowego, które są prowadzone przez doradcę zawodowego;

b. podczas:

- zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu;

- wspomagania uczniów w wyborze kierunku kształcenia i zawodu w trakcie bieżącej pracy z uczniami; prowadzonych przez doradcę zawodowego, nauczycieli i wychowawców m.in. na obowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych, zajęciach z wychowawcą i innych zajęciach, a także w formie indywidualnych porad i konsultacji prowadzonych przez doradcę zawodowego (lub innych specjalistów, wychowawców, nauczycieli)¹⁴; c. podczas innych działań związanych z doradztwem zawodowym realizowanych w szkole (np. minitargi edukacyjne, projekty edukacyjne, konkursy zawodoznawcze) lub poza nią (np. udział w targach edukacyjnych, festiwal zawodów, udział w wizytach zawodoznawczych w zakładach pracy). Dzięki tym wizytom uczniowie mają możliwość bezpośredniego kontaktu z przedstawicielami zawodów/specjalności, a dzięki temu stają się otwarci i zorientowani na rynek pracy oraz pracodawców oraz mogą odnieść wymagania danego zawodu do swoich potrzeb i możliwości.

W realizację programu doradztwa zawodowego dla klas VII–VIII szkoły podstawowej powinni zostać włączeni rodzice, przedstawiciele instytucji oświatowych zajmujących się doradztwem zawodowym (m.in. specjaliści z poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli), jednostki samorządu terytorialnego (organy prowadzące szkoły), placówki kształcenia praktycznego oraz otoczenie społeczno-gospodarcze szkół, przez które należy rozumieć pracodawców/przedsiębiorców, organizacje pracodawców, instytucje edukacyjne i instytucje działające rynku pracy (np. powiatowy urząd pracy, Ochotnicze Hufce Pracy), uczelnie wyższe, specjalne strefy ekonomiczne. W kontaktach tych powinny zostać włączone także aspekty środowiskowe, rodzinne, socjalne, zdrowotne, kulturowe. Szczególną uwagę na tym etapie edukacyjnym należy zwrócić na współpracę z rodzicami w zakresie wspomagania ucznia w podejmowaniu właściwych decyzji edukacyjno-zawodowych. Możliwe jest osiągnięcie tego celu dzięki włączaniu rodziców w działania szkoły poprzez angażowanie ich do różnych form działań doradczych, np.

- organizacji wizyt w zakładach pracy,
- spotkań z rodzicem opowiadających o danym zawodzie/ścieżce kariery zawodowej,
- współorganizacji minitargów edukacyjnych i dni kariery,
- angażowaniu rodziców w tworzenie portfolio przez ucznia,

Zaangażowanie w tego typu działania powinny dawać rodzicom możliwość wykorzystania własnych doświadczeniach i kompetencji zawodowych oraz osobistą satysfakcję. Jednym z ważnych elementów realizacji programu powinna być także możliwość indywidualnego kontaktu uczniów i rodziców z doradcą zawodowym (zatrudnionym w szkole, w instytucjach wspierających) i innymi specjalistami

wspomagającymi proces podejmowania decyzji (psycholog, pedagog, lekarz medycyny pracy itp.). W kontaktach tych powinny zostać uwzględnione także aspekty środowiskowe, rodzinne, socjalne, zdrowotne, kulturowe.

Zajęcia w ramach orientacji zawodowej powinny być prowadzone z wykorzystaniem metod aktywizujących, z wykorzystywaniem metody projektu rozumianej jako metoda aktywizująca polegająca na poznawaniu przez uczniów wybranego zagadnienia w ramach pracy zespołowej, zazwyczaj w sposób interdyscyplinarny (uwzględniający wiele dziedzin wiedzy). Rola nauczyciela podczas realizacji projektu jest znacznie ograniczona. To uczniowie formułują temat, interesujące ich pytania, metody poszukiwania odpowiedzi, sposoby ich prezentacji i oceny. Z tego powodu projekt uważa się za metodę rozwijającą oprócz ciekawości poznawczej również umiejętności organizacji własnych działań.

Zazwyczaj wyodrębnia się następujące elementy składowe projektu:

- a. tytuł lub temat projektu,
- b. pytania, na które projekt ma odpowiedzieć, ewentualnie cel projektu,
- c. termin realizacji,
- d. sposoby realizacji – metody, techniki, środki,
- e. harmonogram prac,
- f. sposoby prezentacji wyników,
- g. sposoby oceny.

Uczniowie podczas zajęć prowadzonych metodami aktywizującymi oraz realizując projekt samodzielnie, konstruują wiedzę, uczą się, jak się uczyć, jak planować i organizować swoją pracę. Sprzyjają one rozbudzeniu wyobraźni uczących się, podwyższają poziom ich aktywności, samodzielnego myślenia i działania, przyczyniają się do zwiększenia motywacji do uczenia się i odpowiedzialności za podjęte zadania. W trakcie takich zajęć to uczeń planuje, podejmuje działania, decyduje, argumentuje, dokonuje samooceny własnych działań. Uczy się przez doświadczanie, a przeżywanie i współdziałanie w grupie umożliwia mu rozwijanie kompetencji personalnych i społecznych, tym samym przygotowuje do samodzielnego, świadomego podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowych. Działania związane z doradztwem zawodowym powinny być realizowane m.in. z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), co zwiększy atrakcyjność zajęć i jednocześnie usprawni kompetencje kluczowe uczniów. Ponadto dynamicznie

rozwijający się obszar ICT wymaga zarówno od prowadzących, jak i uczniów wdrażania idei całościowego uczenia się. Tym samym stosowane techniki pracy stają się środkiem do realizacji jednego z celów działań związanych z doradztwem zawodowym i zwiększenia ich efektywności. Jedną z możliwości realizacji działań związanych z doradztwem zawodowym jest **wolontariat**. Pozwala on na sprawdzenie przez uczniów stopnia dopasowania własnych predyspozycji i preferencji do środowiska pracy związanego z konkretnym zawodem. Ponadto kształtuje postawę pracy polegającą na samodzielnym i odpowiedzialnym planowaniu zadań i ich konsekwentnej realizacji. Ważnym elementem wolontariatu jest również **kształtowanie kompetencji obywatelskich i orientacji prospołecznej**. W doradztwie zawodowym warto uwzględnić rolę doradztwa rówieśniczego w kształtowaniu wyborów edukacyjno-zawodowych młodzieży. Osoby zaangażowane w realizację działań związanych z doradztwem zawodowym powinny zwrócić uwagę i odnieść się do ambiwalentnej funkcji porad rówieśniczych:

- a. pozytywna – uczeń uwzględnia w procesie decyzyjnym sugestię rówieśnika/ów, odnosząc ją do własnych zasobów i dotychczasowych planów (przewaga autonomii podmiotu nad aprobatą społeczną);
- b. negatywna – uczeń decyduje się na dane rozwiązanie zaproponowane przez rówieśnika/ów tylko dlatego, że tak robią inni (przewaga aprobaty społecznej nad autonomią podmiotu).

W związku z powyższym doradztwo zawodowe w klasach VII–VIII powinno być ukierunkowane na kształtowanie:

- proaktywnych postaw młodzieży wobec pracy i edukacji ze zwróceniem uwagi na zasady etyki pracy jako fundament aktywności zawodowej;
- sprawczości uczniów, tj. przekonania, że są podmiotami własnych działań i są w pełni zdolni do wprowadzania zmian w swoim bliższym i dalszym otoczeniu.

Działania realizowane w ramach doradztwa zawodowego powinny wspierać eliminowanie stereotypów dotyczących ról społecznych i zawodowych. Testy, m.in. predyspozycji i zainteresowań zawodowych, powinny pełnić funkcję wspomagającą, a ich wyniki należy omawiać indywidualnie.

VI. Weryfikacja efektów zajęć

Działania realizowane w ramach orientacji zawodowej mają wspierać uczniów w procesie przygotowania do wyboru kierunku dalszego kształcenia i zawodu, dlatego zamiast tradycyjnego oceniania rekomenduje się, aby podczas zajęć kształtować umiejętność uczniów do autorefleksji i samooceny. Sprzyja to budowaniu większej otwartości uczniów, ich aktywności i zaangażowaniu,

motywacji do udziału w dyskusjach i do wyrażania własnych opinii, jak również skłania do refleksji. Do weryfikacji efektów zajęć wykorzystujemy :

- pytania ewaluacyjne zadawanych uczestnikom po zakończeniu zajęć;
- portfolio zawierającego wymierne efekty pracy uczestników zajęć gromadzone sukcesywnie przez cały okres realizacji programu doradztwa zawodowego;
- indywidualny plan działania (IPD) ukazujący projektowane ścieżki kariery edukacyjno-zawodowej uczniów.

VIII. Ewaluacja programu

Efektom ewaluacji powinno być doskonalenie programu służące dostosowaniu go do potrzeb i możliwości uczniów, potrzeb szkoły czy lokalnego rynku pracy.

Ewaluacja prowadzona jest w sposób ciągły poprzez:

- okresowe spotkania osób realizujących działania związane z doradztwem zawodowym w szkole, w tym orientacji zawodowej, poświęcone m.in. omawianiu skuteczność podejmowanych działań;
- okresową ocenę stopnia realizacji celów szczegółowych zawartych w programie orientacji zawodowej przez doradcę.